

84 (2=411.2) / 52
Λ 492

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

АШИК-
КЕРИБ

CHAMBERLAIN

77917

even

KP.

1100 20 20

2000 20 20

1100 20 20

2000 20 20

Р6
Л49

ҮРЕНЧИКТЕРДИН БИБЛИОТЕКАЗЫ

МЮЛЕРМОНТОВ

АШИК-КЕРИБ

mp
✓
Listo
0
✓

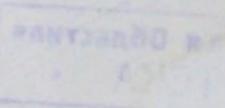
Горно-Алтайская Областная
• БИБЛИОТЕКА •

ГОРНО-АЛТАЙСКОЕ
КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО — 1957.

84(2=411.2)52-4
Λ 492

Книга объявлена в аннотированном тематическом плане Горно-Алтайского книжного издательства за 1957 год, порядковый номер 21.

Переводчик Б. Укачин.

5-АМЮ-Д-К

Азыйда, озодонг озо Тифлис городто бир бай турок јуртаган. Алах (ўлген кудай) ого көп алтын берген, је онунг сок јаңыс кызы, Магуль-Мегери алтыннаң да баалу болгон. Тенериде јылдыстар јакшы, је јылдыстардын ары јанында ангелдер јуртап јадылар, олор дезе јылдыстардан да артык; онойдо ок Магуль-Мегери Тифлистиң ончо кыстарынаң артык болгон. Је Тифлисте јокту Ашик-Кериб база јуртаган. Кудай

ого бийик јүректү (јакшы күүнле) ле сүрекей кожончы болорынан ёскö не- ни де бербegen; Ашик-Кериб байларды ла ырыстуларды соододып јыргадарга, тойлорго барып, топшуурыла ойноп Туркестанынг јебрен ёйдöги витязьтерин (јалтанбас јуучыл баатырларын) мактап јүретен. Бир тойдо Ашик-Ке-риб Магуль-Мегерини көргөн. Олор бойы бойлорын сүүже берген. Је јокту Ашик-Кериб ол кысты бойуна эш эдип алар деген ижемјизи ас болгон, онон улам ол кышкы тенгери ошкош кунук-чылду боло берген.

Бир катап ол (садка келип) виног-радтынг алдында јатты, учу-учунда уй-уктай берген. Шак ол ёйдö Магуль-Мегери бойунынг ўуре-јелелериле кожо онун јаныла одўп барадарда, олордын бирўзи ўурелеринен артып, уйуктап јаткан топшуурчыны көрўп ийеле, јанына базып келди. „Виноградтынг алдында не уйуктап јадынг? Сенинг јараш көркүйинг јаныгла одўп баадыры“— деп, кыс кожондоп айтты. Ол ойгонып келерде, кызычак күшкаштый түрген сурт эдип, јүгүре берди. Магуль-Мегери

ўўрезининг кожонын угала, оны арбап турды. „Мен кемге кожондогонымды сен билген болzon, меге быйан айдар эдин. Ондо сенинг Ашик-Керибинг уйуктап јадыры“—деп, кызычак каруун берди, „Мени ого апар“—деп, Магуль-Мегери айдарда, олор оноор бардылар. Ашик-Керибтинг кунукчыл чырайын Магуль-Мегери көрүп, сурап ла токунадып турды. „Канайда мен кунукпайтам. Мен сени сүўп јадым, је сен качан да менинг болбозын“—деп, Ашик-Кериб айтты. „Мени адамнаң сура—деп, Магуль-Мегери айдат.—Ол тушта бистинг тойусты адам бойунын акчазыла јыргадар, бис экүге једер акчаны меге берер“.

„Кем јок, Аяк-Ага бойунын кызына нени де карамдабас деп бодойлы; је кийининде сен мени сенде не де јок болгон, сен меге молјулу деп айтпазынды кем билер. Јок, кару Магуль-Мегери, мен мынайда чертендим: јети јылга ак-јарыкты айландыра јоруктап, байып алайын, ол эмезе ыраак ээн чөлдö ёлўп калайын; сен ого јöпсүнер болzon, бу ёй откён кийининде менинг болорын“

—деп, Ашик-Кериб айдат. Магуль-Мегери ого јöпсүнди, је темдектелген күнгө јетире ол бурулбаза, узактан бери кудалаган Куршуд-бектинг ўйи болуп каларым деп айткан.

Ашик-Кериб бойуның энезине келип, ыраак јолго баарына алкыш алыш, кичинек сыйынын окшоп, јардына сумказын илип, баскын-јорукчылардың тайагын тудунып алыш, Тифлис городтоң чыкты. Кенетийин ого таң атту кижи јаба једижип келген; ол кижи Куршуд-Бек болгон. „Ырысту јўр! Кайдаар ла барзан, мен сенинг нöкөринг“—деп, бек кыйгырып айтты. Ашик нöкөрине сүүнбеген де болзо, је канайдар. Олор экү кожо ыраак баргандар, је учу-учунда олордың алдында суу кörүнди. Күр де јок, тайыс кечү де јок. „Озо эжинип кеч, мен сенинг кийинингнен кечейин“—деп, Куршуд-бек айтты. Ашик тыш кийимин уштуп салала, эжине берди. Кечип алала, кайа кörзö—о калак! о телекейлик аллах!—Куршуд-бек онынг кийимин алала, ойто Тифлис јаар јўре берген эмтири; кийининде, түс јалаңда јаныс ла тозун кёдүрилип арттыр. Бек

Тифлиске једип, Ашик-Керибтинг кийимин, оның карыган энезине апарды. „Сенинг уулың терен сууга түшкен, оның кийимдери бу“—деп айтты. Энези эрмек айтпай кунугып, сүүген уулының кийимдерининг ўстүне көзүнинг изү јажын төгүп, оның кийимдерин јууп алала, сөстöп койгон келдине, Магуль-Мегериге апарды. „Менинг уулым сууга түшкен, Куршуд-бек кийимдерин экелди; эмди сен јайым“—деп, эмеген айдат. Магуль-Мегери күлümзиренип ийеле, айтты: „Бүтпе, оны Куршуд-бек ончозын бодоп тапкан; јети јыл ётпöгöнчö, кем де менинг ёбöгöним болбос“. Ол илип койгон топшуурын алып, јокту Ашик-Керибтинг сүүген кожонын табылу кожондоп отурды.

Бу ёйдö кызыл-јыланаш јорукчы бир деревнеге келген. Јалакай улустар оны кийимдеген ле азыраган учун, ол кайкамчылу кожондор кожондоды. Шак мынайды јуртап, городтон городко једип, ады јолы ончо јерлерде макталды. Учунда ол Халафка келди. Азыйгы ла аайынча ол кофейный турага кирип, топшуур сурал алала, кожондой бер-

ди. Бу ёйдö Халафта ойун-јыргал сүүй-тен каан јаткан. Кöп улустар ого келгендер—бирүзининг де ойуны ого јарабаган. Онынг јалчылары городко јўгўрўжип арыгылап турган. Кофейный тураннын јаныла ёдўп јадала, кенетийин кайкамчылу ўн уктылар. Олор оноор барды. „Улу каанга кожо баралы—онон ёскö баш јок каларын“—деп, јалчылар кыйгырыжат. Ашик-Кериб олорго мынайда айтты: „Мен јайым кижи, Тифлис городтонг келген јорукчы, кўёнзезем барапым, кўёнзебезем барбазым; кўёнзезем кожондоорым, слердинг кааныгар мени билбес“. Ондый да болзо, јалчылар оны албанла каанга экелдилер. „Кожондо“—деп каан айдарда, ол кожондоп берди. Бу кожонында ол бойунынг кару Магуль-Мегеризин мактаган, је кожонг каанга јараганынаң улам, Ашик-Керибти артырып алды. Ого мёнён ле алтын урулып келди, бай кийимдер берилди. Ашик-Кериб ырысту ла сўёнчилў јадып, сўрекей байыды. Бойунынг Магуль-Мегеризин ундуп койгон бо, айла јок по билбезим, је ёй ёдўп бараткан. Калганчы

јылдың учу јууктап та бараткан болзо, ол атанарга белетенбей турган. Сүрекей јараш Магуль-Мегери дезе бойуның бүдүмјизин јылыйтып турды. Бу ёйдо Тифлистен тörtön кошту тöö лö сегизен кулду бир коjоýым атанган. Магуль-Мегери коjоýымды бойуна кычырып алала, алтын табак берди. „Бу табакты сен ал, кажы ла городко келзен бойунның садыжып турган јерине тургузып, менинг табагымның ээзи болуп оны јартаган кижиғе бер, ого ўзее-ри оның бескезинче алтын алар деп јарла“. Коjоýым атанып барада, Магул-Мегерининг јакылтазын кажы ла келген јерине бүдүрет, је алтын табактың ээзи болуп кем де чыкпайт. Учунда, бастыра јööжözin садып браадала, арткан калганыла Халафка келген. Магуль-Мегерининг јакылтазын ол ончо јерлерде јарлады. Јарды Ашик-Кериб угала, Тифлистин коjоýымының садыжып турган јериндеги алтын табакты келип, кörüp ийди. „Бу менинг!“—деп айдала, табакты ала койды. Коjоýым ого айтты: „Сенинг чын. Мен сени танып турум, Ашик-Кериб. Тифлис јаар түрген бар, сенинг

Магуль-Мегеринг меге ёй ёдүп браат
деп якыган, темдектелген ёйгө жетире
келбес болzon, ёскö кижиге сала бе-
рер“. Кенетийин Ашик-Кериб бойунын
бажын кучактай алды: калганчы ёйгө
жетире јük ле ўч күн арткан. Ондый да
болзо, алтын акчалу таарын алып, атка
минеле, мантада берди. Учу-учунда Ар-
зерум ла Арзинъянның ортозындагы Ар-
зинган тууга шыралап калган јүгүрүк-
тинг тыныжы буулып јыгылды. Ого эм-
ди кандый эп-арга керек: Арзинъяннан
Тифлиске жетире эки айга јүретен, је
ого дезе јük ле эки күн арткан. „Бий-
иктен бийик, Аллах! Сен меге болушпас
болzon, мен јер ўстүне јүрбезим де!“
Мынайда кыйгырып, ол бийик кайадан
секирерге сананды. Кенетийин алдында
ак атту кижини кörüp, оның омок ўнүн
укты: „Оглан(уул), сен нени эдерге ту-
рун?“— „Өлөргө турум“— деп, Ашик ка-
руун јандырды.— „Түшсен бейин, түшпе-
зенг ёлтүрерим“ Ашик кайадан јük арай-
дан түжүп келген.— „Мениң кийинимнен
кел“— атту кижи кезедилў айтты.— „Мен
канайып сениң кийинингнен баратам, се-
ниң адың салкындый учуп јат, мен де-

зе уур сумкалу“—деп, Ашик айтты.
„Чын сумканды мениң әэриме артып
койоло, кийинимнен кел“. Ашик-Кериб
канча ла кирелү чырмайып жүгү-
реле артып калды.—„Не артып турун?“
—деп, атту кижи сурады.—“Канайда мен
сениң кийинингнен жедижетем, сениң адың
сагыштан да түрген, мениң дезе арып
калган“.—„Чындал та меге учка жып ала-
ла, ончозын чынынча айт: сени кай-
даар аппаратан?“—„Бүгүн Арзерумга же-
детен болзом“—деп, Ашик айткан.—„Кө-
зүндиги јум“. Ашик көзүн јумуп алды.
—„Эмди ачып ий“. Ашик көзүн ачала, кө-
рүп турза; алдында Арзерумның сте-
нелери жалтыражып турды.—„Мен бурулу
ага (господин), јастырдым. Карс јаар
деп айдарга санангам“—„Ондый ба, он-
чозын чын айт деп, мен сеге јакаргам.
Катап көзүндиги јум. Эмди ойто көр“.
Карска једип келген деп, Ашик бойуна
бүтпейт. Ол тизелене чөгөдөп, айтты:
— „Мен бурулу Ага, сениң жалчың Ашик-
Кериб ўч катап бурулу; је эртен турда-
нан ала төгүндеген кижи кере түжүне
төгүндөйтенин сен бойун билерин, чы-
нынча мен Тифлис јаар бараткам“.— „Сен

каный бүдүмji юк. Је канайдар сени, јаманыңды таштап јадым. Көзүңди јум. Эмди ач“—деп, атту кижи айтты. Тифлистиң қаалгазына једип келгенине сүүнип, Ашик кыйғырып ийди. Ашик-Кериб атту кижининг ээринен таарын алып, —акту јүргинең быйанын айтты:— „Ага, сенингjakшы эткенинг көп, је оног јаанды этсен; эмди мен Арзинъяннан Тифлиске бир күнге једип келдим деп айтсам, меге кем де бүтпес; канайда јартайтанын айдып бер“.— „Аттынг туйгагының алдынан бир ууш тобурак алып, койуныңга сугуп ал; качан сенин чын сөзүне бүткүлебезе, јети јылдын туркунына каный да болушла јазап болбогон сокор кижи экелзин деп айт, оның көзүн бу балкашла сүртүп ийзен, јазыла берер“. Ашик ак аттынг туйгагының алдынан тобуракты алышп, јүк ле бажын ѡрё көдүрип ийерде, кижи адыла кожо јоголо берди. Бу ёйдө оның тынын коруган кижи Хадерилиастан ѡскö кем де эмес—ол јарт билген.

Орой энгирде Ашик-Кериб айылын бедиреп тапты. Ол эжикти тыркырууш колула токулдадып айдат: „Эне, эне,

ач! Мен кудайдын тонгон, торологон айылчызы; јорукчы уулынг учун мени божот деп сурап турум“. Карыган эмеген ёлўмтик ўнүле каруу јандырды: „Јорукчылар конотон айыл байларда ла бўкёлёрдö, городто той до болуп ѡат, оноор бар! Тўнди ондо санаанча ёткўрерин“.

— Эне, менинг мында бир де таныжым јок, онын учун катап сурап турум: јорукчы уулынг учун мени айылынга божот! Бу ёйдö кызы энезине айдат: „Эне, мен турала, эжикти ого ачып берейин“.— „Кедериэт!— деп эмеген айдат, — сен јиит улустарды кўндўлеерин сўўп турадынг, мен дезе, јети јылга ыйлаганыма кўзўмнинг чогунаң астыктым“. Энезининг эрмегин кызы керексибей турала, эжикти ачып, Ашик-Керибити божодып ийди. Йаантайын сурайтан эзен амырды сурап, туйказынанг јўрек-сиреп, эбиреде аյыктанып отурды. Стенеде илип койгон тозунду таарда, јакшынак ўнду топшуурын ол кўрёлёт, энезиненг сурады: „Стенеде илип койгон не ол?“— „Сен сонуркак ла айылчы— эмеген айдат,— калаштынг када-

рын берип, эртен тура кудайдың алкы жыла сени божодып та ийзе, ол болор“ „Слер менинг төрөл энем деп айттым ине, бу сыйыным, оның учун стенеде илип койгон неме не деп сурап турум?“— „Ол сааз ине, сааз (топшуур)“— деп, карыган энези бүтпей ачынганду айтты.— „Сааз не ол ондый?“— „Оныла ойногулокожондоп туратан неме“. Сыйыны саазты алала, көргүссин деп Ашик-Кериб сурады.— „Jaрабас— деп, энези айдат,— бу менинг ырызы јок уулымның саазы, јети јылдың туркунына илүде турган, кемнинг де колы ого тијерге ууланбаган. „Je сыйыны саазты ого илүден алып берди. Ол тушта ол тенгери јаар көрүп, мындый мүргүүл кычырды: „О, улу күчтү, Аллах! Мен бойумның амадуума једип алатан аргалу болзом, јети кылду саазым калганчы катап ойногоны чылап ойноор“. Ол јес кылдарына согуп, сааз јөптү ўнденерде ле, кожондой берди. „Мен јокту Кериб, сөстөрим де бай эмес, је улу Хадерилиаз учар кайадаң түжерге меге болушкан. Бойум ла сөстөрим јокту да болзо, эне, јорукчы уулынды таны“. Мының

кийининде энези ыйлап, оноң сурады: „Адың кем?“. „Рашид“ (jalтанбас),— деп, каруун ол жандырды. „Рашид“, бир айт, катап ук, эрмегингле мениң жүргимди коронго түжүрдинг. Бүгүн түнде түжензем, чачым буурайа берген эмтири, жети жылга ыйлап сокорып калдым; айтсанг, оның ўнүн сен канайда билерин, уулым качан келер?“ Көзи жашту карыган эмеген бойуның сурагын эки катап сурады. Оның уулы деп ол бойун калас аданганды, качан карыган бүтпей турарда, бир канча ёй откөн соңунда уулы сурады: „Эне, саазты алышп, баарга жөп беригер, жуугында той бар деп уккам; сыйыным мени ўйдешсин, тойго кожондоп, ойнот береле, нени ле алзам, экелеле ўлежип аларыс.“ — „Жаратпай турум, уулым барганынан бейи оның саазы айылданг чыккалак“— деп, эмеген айтты. „Бир де кыл ўребезим— деп, ол жалына берди. — Бир де кылы ўзүлзе, бойумның јоёжомлө каруузына турарым“— деп, Ашик айтты. Сумкада толо алтын акчаны карыган эмеген сыймап көрөлө, јобүн берди. Тойлу айылга жетире оны, сыйыны

үдежип, әжиктің кийинине артып калла, не болорын тыңдал турды.

Бу турада Магуль-Мегери јаткан, ол бүгүнги күнде Куршуд-бектің ўйи болотон болгон. Куршуд-бек төрөёндөриле, нөкөрлөриле кожно јаан той эдип јыргап тарапта, Магуль-Мегери байлық көжөгө ажыра ўүре-јерлериле кожно отурган; ол бир колунда коронду айак, бирүзинде дезе курч бычак тудунып алган: Куршуд-бектің әмегени болордон озо ѡлөргө чертенген әмтири. „Салым алейкум! (јакшылар ба?) — деп, ол таныш әмес кижининг ўнүн көжөгө ажыра угуп ийген.— Слер мында көкүп, јыргап јадыгар, јокту јорукчы бойумды кожуп алыгар, оның учун мен кожондоп берерим“.— „Не јарабайтан— деп, Куршуд-бек айтты.— Бого кожончыларды ла биіечілерди божодотон учурлу, ненинг учун дезе, мында той; нени-нени кожонгозон, Ашиг (којончы), ол тушта сени бир ууш алтынду јандырарым“.

Оның кийининде Куршуд-бек сурады: „А сениң адың кем, јорукчы?“ „Шинды — гёурурзез“ (удабас билери-

гер) — деп, кожончы јандырды. „Бу каный ат? — каткырып онызы јаан ўнденди. — Баштапкы ла катап мен мындый ат угуп турум“. — „Мен энемнинг ичинде јўреримде, энем бойуның оорузынаң улам сўрекей шыралаарда, эбиреде јаткан кўп айылдаштары келип; кудай уул берген бе, айла кыс па деп сурагыланда — шинды - гёурзез (удабас билеригер) деп, олорго каруу угулатан. Оның учун, качан, мен чыгарымда мындый ат берилген“. Оның кийининде, ол саазын алып, кожондой берди.

„Халаф городто мисирский аракы ичкем, је кудайдын берген канадыла бого ўч кўнге учуп келдим.“

Куршуд-бектинг тенексү карындажы курч бычагын ала койуп, кайкаганду кыйгырды: „Сен тёгўндел јадын! Халафтант бого јетире канайып ўч кўнге једип келетен?“

„Ненинг учун мени ёлтўретен? — деп, Ашик айтты. — Тöрт таланың бастыра кожончылары јаныс јерге јуулатан; онойдордо мен слерден нени де албай јадым; бўтсегер бўдўгер, бўтпезегер бўтпегер.“

„Куучында“—деп, айылду болуп жаткан кижи айдарда, Ашик-Кериб катап кожонгдоды.

— „Арзинъянның кобузында эртен турагы мүргүлин эттим, тал түштүң мүргүлин Арзерум городто эттим, күн ашкалакта мүргүүлди Карс городто, энгирдин мүргүлин Тифлисте эттим. Аллах (үлген кудай) берген канадыла мен бого учуп келдим; кудайга баш, ак атын туйгагынаң ёлойин, оның кырданг ёзёккө, ёзбектөң кырга чыгара манганы, чойо тартып койгон канат кырлап, бийелеген бийечидий түрген болгон. Маулян (бүдүрреечи) Ашикке канат берерде, Магуль-Мегерининг тойуна учуп келдим“.

Бу тушта Магуль-Мегери оның ўнүн танып, коронды ла бычакты эки башка мергедеп ийди. „Мынайда чертengенинди сен бүдүрдин бе? Онайдордо, бүгүн түнде Куршуд-бекting эмегени болорго турун ба?“—деп, ўре-јелелери айышты. „Меге каруу ўнди слер таныбаганыгар, мен танып ийгем“—деп, Магуль-Мегери каруузын јандырып, кёжөгөни кайчыла јара кезип ийди. Ашик-Керибти көрөлө,

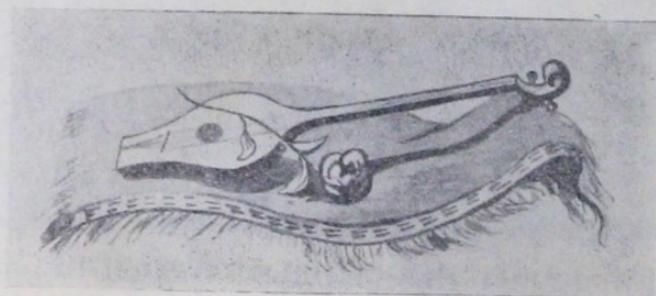
јарт танып ийеле, оның мойунын кый-
гырганча кучактай алып, экүлези не-
ни де билбей, јыгыла бердилер. Кур-
шуд-бектинг карындажы ол экүни бы-
чактаарга чурап келерде, је Куршуд-
бек мынайда айдып токтоotty: „Токто,
каchan да бойуның ўле-коногунан туу-
ра кижи базып болбайтон“.

Билинип келеле, Магуль-Мегери уй-
алганына кызара берген јүзүн колула
јаба тудуп, кёжөгө ажыра јажына берди.

„Сен Ашик-Кериб—деп, Куршуд-
бек эмди оны јарт таныды—је мындый
кыска öйгө, сүрекей узак јерден каны-
йып түрген једип келгенинди јарта?“—
деп, Куршуд-бек айтты. „Чындыкты јар-
таарга менинг ўлдём ташты кезе чабар;
мен тёнгүнде турган болзом, мойуным
кылдан да чичке болзын. Јети јылга
сокороп, кудай јаркынын көрбөгөн ки-
жи экелzin, эң артыгы ол болор эди;
мен оны јазып саларым“. Эжиктинг кийи-
нинде турган Ашик-Керибting сыйыны
бу эрмекти угуп, айылы јаар энезине
јүгүрди. „Эне! Чындаپ та ол агам, чын-
дап та ол сенинг уулын Ашик-Кериб“
—деп, кызы кыйгырды. Карыган эме-

генди колтуктап, тойдун ойун-јыргалына экелди. Бу тушта Ашик койунын болчок тобуракты алып, сууга чейеле, энезининг көзүн оныла јыжып, мынайда айтты: „Хадерилиазтың күчтүзин, оның улу болгонын бастыра улус билигер“. Ашиктинг энезининг көзи јазыла берди. Бу керектинг кийининде Ашиктинг сөзүнинг чынына кажы ла кижи бүтти, Куршуд-бек дезе унчукпай, јараш Магуль-Мегерини јайлап берди.

Ол тушта сүүнгенине Ашик-Кериб айтты: „Куршуд-бек, уксан бери, мен сеге јоп берейин! Менинг сыйыным сенинг алдындагы сүүгенингнен јаман эмес, мен бай, ондо алтын ла мёнгүн јок эмес; онойдордо, сен бойунга алып, менинг сүүген Магуль-Мегеримдий ле мендий ырысту болугар“.

М. Ю. Лермонтов.
АШИК-КЕРИБ

На алтайском языке.

Редактор **Л. В. Кокышев.**
Технический редактор **М. И. Техников.**
Корректоры **М. М. Макошева и М. Г. Аргокова.**

* * *

Сдано в набор 27/IX—57 г. Подписано к
печати 7/XII—57 г. Формат 60×84¹/16. П. л. 1,875.
Уч.-изд. л. 1,73. Тираж 1500 экз. Заказ № 102.
Цена 60 к. Баазы 60 акча.

* * *

Горно-Алтайское книжное издательство.
Типография № 15. г. Горно-Алтайск,
проспект Сталина, 17.

4563

Базы 60 акча
Цена коп.

Лермонтов
АШИК-КЕРИБ
На алтайском языке

ГОРНО-АЛТАЙСК • 1957